

Χ. Ι. Πολυχρονίου*

Οι αρχιτέκτονες της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) έθεσαν σε εφαρμογή το πιο παλαβό πείραμα στην ιστορία των νομισματικών ενώσεων -δηλαδή το διαζύγιο μεταξύ της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής. Τον Αύγουστο του 1997, ο μεγάλος Βρετανός οικονομολόγος Wynne Godley, ο οποίος υπηρέτησε επί σειρά ετών ως διακεκριμένος μελετητής στο Levy Economics Institute, έγραφε τα εξής προφητικά λόγια σε άρθρο του στον «Observer»:

«Εάν ένα κράτος σταματήσει να διαθέτει το δικό του νόμισμα, δεν παραδίδει απλά τον “έλεγχο της νομισματικής πολιτικής”, όπως συνήθως αυτό είναι κατανοητό. Οι εξουσίες του γύρω από τις δαπάνες περιορίζονται επίσης με έναν εντελώς νέο τρόπο. Εάν ένα κράτος δεν διαθέτει τη δική του κεντρική τράπεζα από την οποία μπορεί να αντλεί ελεύθερα επιταγές, οι δαπάνες του μπορεί να χρηματοδοτηθούν μόνο μέσω δανεισμού στην ανοικτή αγορά σε ανταγωνισμό με τις επιχειρήσεις, και αυτό μπορεί να αποδειχθεί υπερβολικά δαπανηρό ή ακόμα και αδύνατο, ιδίως κάτω από «συνθήκες έκτακτης ανάγκης»... Εάν η Ευρώπη δεν μπορεί να έχει το δικό της προϋπολογισμό σύμφωνα με τις νέες ρυθμίσεις, θα εξακολουθεί να έχει, εξ ορισμού, τη δική της δημοσιονομική πολιτική, η οποία θα αποτελείται από τους επιμέρους προϋπολογισμούς των κρατών που την συγκροτούν. Ο κίνδυνος, λοιπόν, είναι ότι η προσπάθεια για δημοσιονομικούς περιορισμούς στους οποίους έχουν δεσμευθεί ατομικά οι κυβερνήσεις θα μεταδώσουν μια αντιπληθωριστική μεροληψία που θα κλειδώσει την Ευρώπη στο σύνολό της σε μια ύφεση από την οποία θα είναι ανίκανη να βγει».

Ενας άλλος ερευνητής του Levy Economics Institute, ο Mathew Forstater, δύο χρόνια αργότερα, δηλαδή το 1999, έγραφε ανάλογα προφητικά σχόλια σε κείμενό του που δημοσιεύθηκε στην οικονομική επιθεώρηση «Eastern Economic Journal»:

«Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης, αν οι επενδυτές είναι διστακτικοί για το χρέος ενός οποιουδήποτε μέλους, μπορούν να αγοράσουν το χρέος ενός άλλου μέλους χωρίς να υποστούν συναλλαγματικό κίνδυνο διότι δεν υπάρχει μεταβλητότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων των χωρών-μελών. Επειδή τα κράτη-μέλη εξαρτώνται τώρα από τους επενδυτές για τη χρηματοδότηση των δαπανών τους, η μη

προσέλκυση επενδυτών οδηγεί σε αδυναμία δαπανών. Επιπλέον, σε τυχόν περίπτωση που τα έσοδα ενός μέλους δεν μπορέσουν να συμβαδίσουν με τις δαπάνες λόγω μιας οικονομικής επιβράδυνσης, οι επενδυτές θα απαιτήσουν πιθανώς έναν προϋπολογισμό που είναι ισοσκελισμένος, πιθανότατα μέσω περικοπών των δαπανών. Με άλλα λόγια, οι δυνάμεις της αγοράς μπορούν να απαιτήσουν προκυκλική δημοσιονομική πολιτική κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης, επιδεινώνοντας τις υφεσιακές επιρροές». [1]

Φυσικά, τίποτα απ' όλα αυτά δεν ελήφθησαν υπόψη από τους αρχιτέκτονες της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), με αποτελέσματα να τεθεί σε εφαρμογή το πιο παλαβό πείραμα στην ιστορία των νομισματικών ενώσεων - δηλαδή το διαζύγιο μεταξύ της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής. Στην περίπτωση της Ευρωζώνης, η χάραξη της νομισματικής πολιτικής θα γινόταν από μια ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα, αλλά η δημοσιονομική πολιτική θα συνέχιζε να εξασκείται από τα μεμονωμένα κράτη-μέλη της Ζώνης του Ευρώ.

Ωστόσο, το ατελές οικοδόμημα της ευρωζώνης δεν ήταν απόρροια ούτε έλλειψης γνώσεων ούτε αφέλειας εκ μέρους των ευρωπαίων χαρακτών της νομισματικής ένωσης στην περιοχή. Ήταν αποτέλεσμα της τεράστιας επιρροής που είχε αρχίσει να ασκεί στη σκέψη της ευρωπαϊκής πολιτικής και οικονομικής ελίτ η νεοφιλελεύθερη οικονομική φιλοσοφία από τα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Συντηρητικοί, νεοφιλελεύθεροι, σοσιαλδημοκράτες και αριστεροί εκσυγχρονιστές επικροτούσαν την ίδρυση μιας ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης ενός τύπου, αν και η σύγκλιση απόψεων ανάμεσα σε διαφορετικά ιδεολογικοπολιτικά ρεύματα αναφορικά με την ΟΝΕ μπορεί να προέκυψε αρχικά για διαφορετικούς λόγους: η ίδρυση της Ζώνης του Ευρώ αποτελούσε μια χρυσή πολιτική ευκαιρία για τους συντηρητικούς και τους νεοφιλελεύθερους να δώσουν τέλος στο πρότυπο του κοινωνικού κράτους πρόνοιας που αναπτύχθηκε στη δυτική Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ για τους σοσιαλδημοκράτες και αριστερούς εκσυγχρονιστές ήταν ενδεχομένως ένα σωστό βήμα προς την ολοκλήρωση της ενωμένης Ευρώπης, χωρίς όμως καν να έχουν εξετάσει το ερώτημα αν ο φεντεραλισμός στην Ευρώπη ήταν εφικτό ή επιθυμητό εγχείρημα.

Στην πορεία, όλα τα παραπάνω ιδεολογικοπολιτικά ρυάκια καταλήγουν στο ίδιο ποτάμι, με αποτέλεσμα ο νεοφιλελευθερισμός να αποτελεί την ηγεμονική ιδεολογία της εποχής μας όχι μόνο στην απέναντι όχθη του Ατλαντικού, που ήταν παραδοσιακά αντί-προοδευτική στα κοινωνικά και οικονομικά θέματα, αλλά και στην ίδια την Ευρώπη, που μέχρι πριν από δύο δεκαετίες κυριαρχούσε, τουλάχιστον ιδεολογικά, το σοσιαλιστικό όραμα.

Η κίνηση προς την ΟΝΕ έπαιξε συνεπώς καταλυτικό ρόλο στη δημιουργία ενός πολιτικά ευρύτερου νεοφιλελεύθερου συνασπισμού (με τη σοσιαλδημοκρατία ως τον κύριο άξονά του, προδίδοντας έτσι για άλλη μια φορά τις ιδέες της) ενώ το ευρω-οικοδόμημα, ακόμη και στην σημερινή περίοδο της κρίσης, συνεχίζει να αποτελεί μαγνήτη για πολιτικές συσπειρώσεις (είτε οικειοθελώς είτε εξ αναγκασμού) και υποταγή στις νεοφιλελεύθερες επιλογές.

Στη Γερμανία, η κυβέρνηση του σοσιαλδημοκράτη καγκελάριου Σρέντερ ήταν αυτή που ξεκίνησε τις σημερινές οικονομικές πολιτικές που εφαρμόζει η Μέρκελ, ενώ στη Γαλλία το «σοσιαλιστικό» κόμμα έχει μεταλλαχθεί σε νεοφιλελεύθερη παράταξη τουλάχιστον από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Και, φυσικά, κάτι ανάλογο έγινε και στην Ελλάδα με το Πασοκ, ιδίως από την εποχή Σημίτη.

Οι συνεχιζόμενες υποχωρήσεις των ευρωπαϊκών σοσιαλδημοκρατικών κυβερνήσεων στις νεοφιλελεύθερες και καταστροφικές πολιτικές της Γερμανίας δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελούν έκπληξη, καθώς όλες τους εξυπηρετούν πάνω απ' όλα τα μεγάλα καπιταλιστικά συμφέροντα και δεν είναι σε καμία περίπτωση διατεθειμένες να προκαλέσουν οι ίδιες κραδασμούς στο ευρώ-οικοδόμημα, τουλάχιστον στο βαθμό που οι λαϊκές μάζες συνεχίζουν να αποδέχονται τη μιζέρια που τους επιβάλλουν οι πολιτικές του ζουρλομανδύα του ευρώ – ένα εγγενώς υφειακό νόμισμα, καθώς είναι αδύνατον για τις αδύναμες κυρίως οικονομίες της Ευρώπης να μπορούν να είναι ανταγωνιστικές χωρίς το δικό τους εθνικό νόμισμα.

Η λιτότητα, όπως έχει ήδη αποδειχθεί, δεν μπορεί να οδηγήσει τις αδύναμες οικονομίες της Ευρωζώνης σε ανάκτηση της ανταγωνιστικότητάς τους και συνεπώς σε ανάκαμψη των οικονομιών τους. Το ευρώ το ίδιο έχει αποδειχθεί καταστροφικό για τις οικονομίες της περιφέρειας της Ευρωζώνης και ενδεχομένως να αποδειχθεί βλαβερό και για τις ίδιες τις οικονομίες του πυρήνα της Ευρωζώνης, οι οποίες βιώνουν σήμερα οικονομική στασιμότητα και συνεχή πτώση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών τους.

Δύο χρόνια μετά το ξέσπασμα της ελληνικής κρίσης χρέους, στο τεύχος του Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2012 της αξιολάτρευτης αμερικανικής επιθεώρησης διεθνών σχέσεων «Foreign Affairs», ο επιφανής οικονομολόγος του Χάρβαρντ Martin Feldstein έγραψε τα εξής:

«Το ευρώ θα πρέπει τώρα να αναγνωριστεί ως ένα πείραμα που απέτυχε. Αυτή η αποτυχία, η οποία ήρθε μόλις λίγο μετά από δώδεκα χρόνια από τότε που εισήχθη το ευρώ, το 1999, δεν ήταν ένα ατύχημα ή το αποτέλεσμα γραφειοκρατικής κακοδιαχείρισης, αλλά η αναπόφευκτη συνέπεια της επιβολής ενός ενιαίου νομίσματος σε μια έντονα ετερογενή ομάδα χωρών. Οι

αρνητικές οικονομικές συνέπειες του ευρώ περιλαμβάνουν τις κρίσεις κρατικού χρέους σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, την εύθραυστη κατάσταση των μεγάλων ευρωπαϊκών τραπεζών, τα υψηλά επίπεδα της ανεργίας σε όλη την Ευρωζώνη και τα μεγάλα εμπορικά ελλείμματα που μαστίζουν σήμερα οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης».

Συνεπώς, το σημερινό καθεστώς της ΟΝΕ λειτουργεί επίσης σαν κατασταλτικός παράγοντας στη διαμόρφωση ενός οικονομικά και κοινωνικά δίκαιου συστήματος οργάνωσης της παραγωγής και της κατανομής του πλούτου, δηλαδή ένα εναλλακτικό μοντέλο από αυτό του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού, ενώ δεν μπορεί καν να τίθεται ως στόχος το όραμα του σοσιαλισμού.

Στην περίπτωση των υπερχρεωμένων χωρών όπως η Ελλάδα, η διαίωνιση της πεινίας και της οικονομικής υποτέλειας θα παραμείνουν συστατικά του τρόπου λειτουργίας της χώρας για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Ακόμη και με μια διαγραφή του χρέους της τάξης του 50%, όπως υποστηρίζουν κάποιοι από τους οικονομικούς εγκεφάλους του ΣΥΡΙΖΑ (οι οποίοι θεωρούν ταυτόχρονα ότι δεν έχει σημασία η μορφή με την οποία θα γίνει η διαγραφή του χρέους - δηλαδή αν γίνει και σε 100 χρόνια, όπως ειπώθηκε, no problem!), ελάχιστα πράγματα αλλάζουν όσον αφορά τις προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας.

Οι επιλογές ΣΥΡΙΖΑ

Βέβαια, στην περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος έχει επενδύσει τα πάντα στη διαγραφή του χρέους και στην παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη, το πολύ ενδιαφέρον και άκρως κρίσιμο ερώτημα είναι τι θα κάνει όταν ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας ή κάποιος άλλος από τους αφέντες της Ε.Ε. πει στον κύριο Τσίπρα, όσον αφορά το θέμα της διαγραφής του χρέους, «Alexis, forget it»;

Η αλήθεια είναι ότι οι επιλογές του ΣΥΡΙΖΑ και της ίδιας της χώρας είναι τρομερά περιορισμένες απέναντι στην Ε.Ε. για πολλούς και διάφορους λόγους.

* Πρώτον, καμία ελληνική κυβέρνηση δεν θα είναι σε θέση να ασκήσει οποιαδήποτε πίεση για να παροτρυνθεί η Γερμανία και οι υπόλοιπες χώρες του πυρήνα της Ευρωζώνης να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους για την περίπτωση της Ελλάδας από τη στιγμή που δεν υπάρχει μαζική λαϊκή αντίδραση στις πολιτικές της λιτότητας που εφαρμόζονται τα τελευταία τεσσαράμισι χρόνια.

** Δεύτερον, και εν συνεχεία της παραπάνω παραμέτρου, είναι σχετικά δύσκολο να

κατανοήσει κανείς τον λόγο για τον οποίον θα υποκύψει η Γερμανία στις πιέσεις του ΣΥΡΙΖΑ για διαγραφή ενός μεγάλου μέρους του χρέους όταν στο τραπέζι της διαπραγμάτευσης δεν υπάρχει η έξοδος από το ευρώ. Εν ολίγοις, μιλάμε για μια διπλωματική διαπραγμάτευση όπου η μια πλευρά είναι παντελώς αδύναμη απέναντι στην άλλη, που συνεπάγεται ότι ο μόνος λόγος για να προκύψουν υποχωρήσεις εκ μέρους της ισχυρής πλευράς στο τραπέζι της διαπραγμάτευσης είναι είτε η επίδειξη αλληλεγγύης προς έναν εταίρο της Ευρωζώνης είτε η αλλαγή αντίληψης για τις επιπτώσεις των πολιτικών που ήδη εφαρμόζονται.

Εκτός κι αν οι υπόλοιποι από εμάς ζούμε σε άλλο σύμπαν, η Γερμανία μέχρι στιγμής δεν έχει δείξει διάθεση ούτε για αλληλεγγύη ούτε για αλλαγή στον τρόπο σκέψης της αναφορικά με τις πολιτικές που εφαρμόζει. Επιπλέον, αν η Γερμανία θέλει να εκφράσει αλληλεγγύη προς ένα εταίρο της Ευρωζώνης ή θεωρεί ότι οι πολιτικές που επιβάλλει στην Ελλάδα πρέπει να αλλάξουν, το λογικό θα ήταν να το κάνει προς μια ελληνική κυβέρνηση που κινείται στον ίδιο πολιτικό και ιδεολογικό χώρο που αυτή ανήκει. Στο πλαίσιο αυτό, δεν είναι διόλου απίθανο να ανακοινωθεί κάποιο σχέδιο εξυπηρέτησης του ελληνικού χρέους πριν από τις επόμενες βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα, σε μια προφανή προσπάθεια εκ μέρους του Βερολίνου και των Βρυξελλών να «ξεφουσκώσει» η δυναμική του ΣΥΡΙΖΑ.

**Τρίτον, ακόμη και αν προκύψει διάθεση από τη μεριά της Γερμανίας και της Ε.Ε. για διαπραγμάτευση του ελληνικού χρέους με μια κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, η όποια συζήτηση επί του θέματος θα περιλαμβάνει μέτρα διαρθρωτικής προσαρμογής και νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων στην οικονομία τα οποία θα βάλουν ουσιαστικά φρένο στο λεγόμενο «οικονομικό πρόγραμμα» του ΣΥΡΙΖΑ για τον τερματισμό της λιτότητας και την ανάκαμψη της οικονομίας.

Δυστυχώς, η ιστορία είναι τις περισσότερες φορές σκληρή απέναντι στους λαούς. Μια κυβέρνηση τη ριζοσπαστικής Αριστεράς θα έπρεπε να ήταν αυτή που θα διαχειριζόταν την κρίση που ξέσπασε στις αρχές του 2010 αντί αυτή του ανεκδιήγητου Γ. Παπανδρέου. Αρχικά, η ελληνική κρίση αποτελούσε τότε κρίση της ίδιας της Ευρωζώνης, που συνεπάγεται ότι η απειλή της εξόδου από το ευρώ αποτελούσε πραγματικό όπλο για μια ευνοϊκότερη συμφωνία «διάσωσης» από αυτή από την οποία αποδέχτηκε η κυβέρνηση του Παπανδρέου, η οποία ήταν πλήρως προσηλωμένη στις ιδεολογικοπολιτικές γραμμές της νεοφιλελεύθερης ευρωζώνης.

Το χρέος τη Ελλάδας διέπονταν από το ελληνικό δίκαιο. Η ελληνική Βουλή θα μπορούσε, σε περίπτωση εξόδου από το ευρώ, να προσδιορίσει το χρέος σε ευρώ σε οποιαδήποτε αναλογία ήθελε με βάση το νέο νόμισμα. Όμως, τα δάνεια από το δεύτερο σχέδιο «διάσωσης» και μετά

υπάγονται στο αγγλικό δίκαιο, που σημαίνει ότι η Ελλάδα είναι τώρα καταδικασμένη στην αποπληρωμή του χρέους σε ευρώ ακόμα και αν εγκαταλείψει το ευρώ.

Στην πραγματικότητα, η έξοδος σήμερα από το ευρώ, χωρίς μεγάλη διαγραφή του χρέους, θα οδηγούσε τη χώρα στην απόλυτη οικονομική εξαθλίωση λόγω του εκκρεμούς χρέους. Η δε μονομερής ακύρωση του χρέους θα μπορούσε, αν ήθελαν οι σημερινοί εταίροι της χώρας στην Ευρωζώνη, να οδηγήσει σε μια ολοκληρωμένη εθνική καταστροφή.

Όπως έχουμε δηλώσει και άλλες φορές, η πικρή αλήθεια είναι ότι οι επιλογές της Ελλάδας είναι τρομερά περιορισμένες κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες, γεγονός που σίγουρα γνωρίζει η ηγεσία του Σύριζα, γι' αυτό και οι μόνιμα αντικρούομενες απόψεις κάθε τόσο και λιγάκι από στελέχη του σχετικά με τη διαπραγμάτευση του χρέους. Ίσως η καλύτερη εναλλακτική λύση για τη χώρα να ήταν η επιδίωξη της διαγραφής του χρέους στον επίσημο τομέα συνοδευόμενη με μια συμφωνία εξόδου από την Ευρωζώνη. Αυτό, ενδεχομένως, να ήταν ένα σενάριο που να βόλευε σε τελική ανάλυση και την ίδια την ευρωζώνη.

Σημείωση

1. Οι παραπομπές από τα κείμενα του Wynne Godley και του Mathew Forstater και αναφορές προέρχονται από την εργασία των Dimitri B. Papadimitriou και L. Randall Wray, Euroland's Original Sin. Policy Note 2012/8. Levy Economics Institute of Bard College. Ιούλιος 2012.

*ΥΓ. Ο Χ. Ι. Πολυχρονίου είναι ερευνητής και Policy Fellow στο Levy Economics Institute του Bard College της Νέας Υόρκης και οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν άρθρο είναι προσωπικές και δεν εκφράζουν υποχρεωτικά το Levy Institute και τα μέλη του διοικητικού του συμβουλίου.

Πηγή: enet